

Teknoloji Fakültesi

BİLGİSAYAR MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ

İSTANBUL'UN HAVA KALİTESİNİN TAHMİNİ İÇİN GNN, GCN VE TRANSFORMER MODEL TABANLI DERİN ÖĞRENME YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ

BİTİRME PROJESİ 1. ARA RAPORU

Bilgisayar Mühendisliği Bölümü

DANIŞMAN

Doç. Dr. Buket DOĞAN

İSTANBUL, 2025

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TEKNOLOJİ FAKÜLTESİ
BİLGİSAYAR MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ

Marmara Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Öğrencileri Hamza GENÇAY, Erdem SAÇAN ve Çağan DERBENT tarafından “İSTANBUL'UN HAVA KALİTESİNİN TAHMİNİ İÇİN GNN, GCN VE TRANSFORMER MODEL TABANLI DERİN ÖĞRENME YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ” başlıklı proje çalışması, 24.03.2025 tarihinde savunulmuş ve jüri üyeleri tarafından başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi xxx xxx
Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Xxx xxx
Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Xxx xxx
Marmara Üniversitesi

(Danışman)

(Üye)

(Üye)

(İMZA).....

(İMZA).....

(İMZA).....

ÖNSÖZ

Proje çalışmamız süresince karşılaştığım bütün problemlerde, sabırla yardım ve bilgilerini esirgemeyen, tüm desteğini sonuna kadar yanımda hissettiğim değerli hocalarım, sayın Arş. Gör. Damla MENGÜŞ ve sayın Doç. Dr. Buket DOĞAN' a en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Bu proje çalışması fikrinin oluşması ve ortaya çıkmasındaki önerisi ve desteğinden dolayı değerli hocam Arş. Gör. Damla MENGÜŞ' e teşekkür ederiz.

Proje çalışmam sırasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen okul içerisinde ve okul dışında her zaman yanımda olan değerli çalışma arkadaşlarım ve hocalarım Doç. Dr. Buket DOĞAN ve Arş. Gör. Damla MENGÜŞ'e sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
SEMBOLLER.....	iii
KISALTMALAR	iv
1. GİRİŞ	1
1.1. Proje Çalışmasının Amacı ve Önemi.....	2
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	3
3. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	13
3.1. Şu Ana Kadar Ne Yaptık?	13
3.2 Bundan Sonra Ne Yapacağız?	14
4. SONUÇLAR.....	15
5. KAYNAKLAR	16

ÖZET

İSTANBUL'UN HAVA KALİTESİNİN TAHMİNİ İÇİN GNN, GCN VE TRANSFORMER MODEL TABANLI DERİN ÖĞRENME YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ

Bu çalışmada, İstanbul'un hava kalitesinin tahmini amacıyla Grafik Sinir Ağları (GNN), Grafik Evrişimsel Ağlar (GCN) ve Transformer tabanlı derin öğrenme yöntemleri kullanılmaktadır. Projede, PM2.5, PM10, SO₂, NO_x gibi hava kirliliği parametreleri ile sıcaklık, nem ve rüzgar hızı gibi meteorolojik değişkenler temel alınarak tahmin modelleri geliştirilmektedir. Veriler, T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden temin edilmekte ve eksik ya da hatalı değerlerden arındırılarak analiz için uygun hale getirilmektedir. Zamansal ve mekansal veri bütünlüğü sağlamak amacıyla veri birleştirme (data fusion) yöntemi uygulanmakta ve sensörler arası mekansal korelasyon dikkate alınmaktadır. Derin öğrenme modelleri, Google Colab ortamında eğitilmekte ve performansları MAE, RMSE, R² gibi metriklerle değerlendirilmektedir. Çalışmanın sonunda elde edilen model sonuçları karşılaştırılarak en başarılı tahmin yaklaşımı belirlenmekte, İstanbul'un hava kalitesi üzerindeki etkili faktörler analiz edilmektedir. Bu proje, hava kalitesi tahmininde doğruluk ve güvenilirliği artırmayı hedefleyerek çevresel analizlere katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Mart, 2025

Öğrenciler

Hamza GENÇAY - 170422822

Erdem SAÇAN - 170422826

Çağan DERBENT - 170421028

ABSTRACT

ANALYSIS OF DEEP LEARNING METHODS BASED ON GNN, GCN AND TRANSFORMER MODELS FOR AIR QUALITY PREDICTION IN ISTANBUL

In this study, Graph Neural Networks (GNN), Graph Convolutional Networks (GCN), and Transformer-based deep learning models are used to predict the air quality in Istanbul. Prediction models are developed using air pollution parameters such as PM_{2.5}, PM₁₀, SO₂, and NO_x, along with meteorological variables such as temperature, humidity, and wind speed. The data is collected from the Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change of the Republic of Türkiye and the Turkish State Meteorological Service. After cleansing the data from missing and erroneous values, a data fusion approach is applied to preserve the temporal and spatial consistency. Spatial correlations between sensor locations are considered to generate a multidimensional dataset. Deep learning models are trained on Google Colab, and their performance is evaluated using metrics such as MAE, RMSE, and R². At the final stage, model results are compared to identify the most accurate prediction approach, and the key factors affecting air quality in Istanbul are analyzed. This project aims to contribute to environmental analysis by improving the accuracy and reliability of air quality predictions.

March, 2025

Students

Hamza GENÇAY - 170422822

Erdem SAÇAN - 170422826

Çağan DERBENT - 170421028

SEMBOLLER

PM_{2.5} : 2.5 mikrondan küçük partikül madde

PM₁₀ : 10 mikrondan küçük partikül madde

SO₂ : Kükürt dioksit

NO_x : Azot oksitleri (NO + NO₂)

T : Sıcaklık (°C)

RH : Bağıl nem (%)

WS : Rüzgar hızı (m/s)

KISALTMALAR

GNN	: Graph Neural Network (Grafik Sinir Ağı)
GCN	: Graph Convolutional Network (Grafik Evrişimsel Ağ)
LSTM	: Long Short-Term Memory
RMSE	: Root Mean Square Error (Kök Ortalama Kare Hata)
MAE	: Mean Absolute Error (Ortalama Mutlak Hata)
R²	: Determination Coefficient (Belirleme Katsayısı)
AQI	: Air Quality Index (Hava Kalitesi İndeksi)
API	: Application Programming Interface
DL	: Deep Learning (Derin Öğrenme)
ANN	: Artificial Neural Network (Yapay Sinir Ağı)
ARIMA	: AutoRegressive Integrated Moving Average
CSV	: Comma-Separated Values (Virgülle Ayrılmış Değerler)

1. GİRİŞ

Hava kirliliği, günümüzde özellikle büyük şehirlerde yaşayan insan sağlığını tehdit eden önemli çevresel problemlerden biri haline gelmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre, hava kirliliği nedeniyle her yıl milyonlarca insan erken yaşta hayatını kaybetmektedir. Gelişen teknoloji ve artan sanayileşme ile birlikte hava kalitesinin takibi ve geleceğe yönelik tahmin edilmesi, çevre politikalarının geliştirilmesi ve halk sağlığının korunması açısından büyük önem arz etmektedir. Özellikle İstanbul gibi yoğun nüfuslu, trafik ve sanayi açısından hareketli şehirlerde hava kalitesinin izlenmesi ve tahmin edilmesi, sağlık uyarı sistemlerinin geliştirilmesine ve çevresel önlemlerin zamanında alınmasına olanak sağlar.

Hava kalitesi, çeşitli kirletici parametrelerle ölçülmektedir. Bu çalışmada odaklanılan başlıca kirleticiler; PM2.5 (2.5 mikrondan küçük partikül maddeler), PM10 (10 mikrona kadar olan partikül maddeler), SO₂ (kükürt dioksit) ve NO_x (azot oksitler - NO ve NO₂) gibi gazlardır. PM2.5 ve PM10, solunum yolu hastalıklarına neden olabilecek düzeyde küçük partiküller olup, uzun süreli maruz kalınması durumunda ciddi sağlık problemleri yaratabilmektedir. SO₂ genellikle fosil yakıtların yanması sonucu ortaya çıkar ve solunum yollarını tahriş edici özelliktedir. NO_x ise motorlu taşıtlardan ve endüstriyel faaliyetlerden salınan azot oksitlerini temsil eder ve hem hava kalitesi hem de iklim değişikliği açısından kritik öneme sahiptir.

Geleneksel istatistiksel yöntemler ve klasik makine öğrenmesi modelleri, hava kalitesi tahmini konusunda çeşitli çalışmalar yürütmüş olsa da, bu yöntemler genellikle verilerin mekansal ve zamansal karmaşıklığını yeterince modelleyememektedir. Oysa ki hava kalitesi; zamanla değişen, farklı bölgeler arasında etkileşim gösteren, çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, daha derin ve bağlamsal ilişkileri modelleyebilen yapay zeka temelli yöntemlerin kullanılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bu projede, İstanbul'un hava kalitesinin daha doğru ve güvenilir şekilde tahmin edilmesi amacıyla, Grafik Sinir Ağları (GNN), Grafik Evrimsel Ağlar (GCN) ve Transformer tabanlı derin öğrenme yöntemleri kullanılmaktadır. Hava kalitesi parametreleri ile meteorolojik veriler arasındaki zamansal ve mekansal ilişkiler, grafik yapılar üzerinden modellenerek tahminleme süreci optimize edilmektedir. Bu sayede hem farklı bölgeler

arasında bilgi transferi sağlanmakta hem de zaman serisi dinamikleri etkili şekilde öğrenilmektedir. Proje, hava kalitesi tahmininde doğruluğu artırmayı ve çevresel analizlerin kalitesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

1.1. Proje Çalışmasının Amacı ve Önemi

Bu projenin temel amacı, İstanbul'daki hava kalitesini daha doğru ve güvenilir bir şekilde tahmin edebilmek için gelişmiş derin öğrenme yöntemlerini kullanarak etkili bir tahmin sistemi geliştirmektir. Bu doğrultuda, Grafik Sinir Ağları (GNN), Grafik Evrimsel Ağlar (GCN) ve Transformer tabanlı yapılar gibi güncel derin öğrenme modelleri kullanılacaktır. Projede, hava kirliliği parametreleri (PM2.5, PM10, SO₂, NO_x vb.) ile meteorolojik değişkenler (sıcaklık, nem, rüzgar hızı vb.) arasında zamansal ve mekansal ilişkilerin modellenmesi hedeflenmektedir.

Geleneksel tahmin yöntemleri, çoğunlukla verilerin doğrusal yapılarına ve lokal özelliklerine odaklanmakta, bu da hava kalitesi gibi çok boyutlu, etkileşimli sistemlerin doğru şekilde modellenmesini zorlaştırmaktadır. GNN ve GCN gibi grafik tabanlı yöntemler ise, şehir genelindeki farklı hava ölçüm istasyonlarının birbirleriyle olan mekansal etkileşimlerini dikkate alarak daha kapsamlı bir analiz imkânı sunar. Bunun yanında Transformer tabanlı modeller, zaman serisi verilerindeki uzun vadeli bağımlılıkları öğrenme konusunda üstün performans göstermektedir. Bu üç farklı yaklaşımın bir arada incelenmesi, tahmin doğruluğunu artırmakla kalmayıp, hangi yöntemlerin hangi koşullarda daha etkili çalıştığına dair de önemli bilgiler sağlayacaktır.

Hava kalitesinin doğru bir şekilde tahmin edilmesi; bireylerin günlük yaşam planlamasından, belediyelerin çevresel politikalarına kadar geniş bir etki alanına sahiptir. Bu doğrultuda geliştirilecek olan model, İstanbul'daki hava kirliliği ile ilgili risklerin önceden tespit edilmesini sağlayarak, kamu sağlığının korunmasına katkı sunabilir. Ayrıca, bu çalışma ile geliştirilen tahmin modelleri, farklı şehirlerde ya da ülkelerde benzer uygulamalar için de örnek teşkil edebilir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Ece Yağmur tarafından 2022 yılında gerçekleştirilen çalışmada [1], İstanbul Beşiktaş ilçesine ait 2020 yılına yönelik saatlik hava kalitesi, meteorolojik ve trafik verileri kullanılarak PM2.5 konsantrasyonlarının tahmini amaçlanmıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin açık veri portalından alınan veriler; PM10, NOx, SO2 gibi kirleticiler, sıcaklık, nem, rüzgar hızı gibi meteorolojik değişkenler ve ortalama trafik hızı ile araç sayısı gibi parametreleri içermektedir. Verilerin işlenmesi Python programlama dili kullanılarak Jupyter Notebook ortamında gerçekleştirilmiş, Pandas, Scikit-learn, Seaborn, Matplotlib ve TensorFlow (Keras) kütüphanelerinden yararlanılmıştır. Veri temizleme, normalizasyon ve eksik veri doldurma işlemleri (SARIMA ve K-En Yakın Komşu) sonrasında yedi farklı model kurgulanmış; Çoklu Doğrusal Regresyon (ÇDR), Rassal Orman (RO), Destek Vektör Makineleri (DVM) ve Yapay Sinir Ağları (YSA) algoritmaları karşılaştırılmıştır. Tüm modeller R^2 , MAE, MSE ve RMSE performans metrikleri ile değerlendirilmiş, en iyi sonuç RO algoritması ve PM10'un dahil edildiği Model 6 ile elde edilmiştir ($R^2 \approx 0.76$). Bu model, PM2.5 seviyelerinin tahmini için en başarılı performansı göstermiştir ve zaman, meteoroloji ve trafik faktörlerinin entegre edilmesinin önemini vurgulamıştır.

Nesibe Manav Mutlu ve Eyüp Burak Atahanlı tarafından 2024 yılında gerçekleştirilen çalışmada [2], İstanbul'un farklı ilçelerine ait 2010–2023 yıllarını kapsayan hava kalitesi verileri kullanılarak geçmiş eğilimler analiz edilmiş ve 2023–2025 yıllarına yönelik tahminler üretilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin açık API servislerinden alınan yaklaşık 430 MB büyüklüğündeki veri, Python programlama dili ve Google Colab ortamında işlenmiş; veri hazırlama, analiz ve modelleme adımlarında Pandas, JSON, Prophet ve görselleştirme kütüphaneleri kullanılmıştır. AQI (Air Quality Index) değerlerine odaklanan çalışmada CRISP-DM metodolojisi izlenmiş, veriler istasyon bazlı ayrılarak her biri için ayrı Prophet modelleri kurulmuştur. Tahminler mevsimsel, yıllık ve saatlik düzeyde analiz edilmiştir. Modelin başarı değerlendirmesi MAPE (Ortalama Mutlak Yüzde Hata) metriğiyle yapılmış, genel ortalama MAPE değeri 0.316 olarak bulunmuştur. Bazı istasyonlarda %20 altı hata oranı görülürken, Kandilli örneğinde olduğu gibi %100'ün üzerinde hatalar da gözlemlenmiştir. 2023-2025 dönemine yönelik tahminlerde kirlilikte genel bir artış trendi görülmemiş; ancak bazı ilçeler (ör. Sultangazi,

Sarıyer, Üsküdar) için dönemsel yükseliş öngörülmüştür. Çalışma, karar vericiler için bölgesel politikaların oluşturulmasına katkı sağlamayı ve sürdürülebilir çevre planlamasına veri desteği sunmayı amaçlamaktadır.

Sibel Ünalı ve Nesibe Yalçın tarafından 2022 yılında gerçekleştirilen çalışmada [3], İstanbul'un Başakşehir ilçesinde 2016–2021 yılları arasında ölçülen hava kirleticilerine (PM10, CO, SO₂, NO₂, O₃) ait günlük ortalama konsantrasyonlar ile meteorolojik parametreler (rüzgar yönü, hızı, basınç) kullanılarak hava kirliliği tahmini yapılmıştır. Geliştirilen tahmin modelleri Python programlama diliyle, NumPy, SciPy, Scikit-Learn ve Matplotlib kütüphaneleri yardımıyla oluşturulmuştur. Kullanılan makine öğrenmesi algoritmaları arasında Çoklu Doğrusal Regresyon (MLR), Destek Vektör Makineleri (SVM), K-En Yakın Komşu (KNN), Karar Ağaçları, Rastgele Orman (RF) ve Çok Katmanlı Algılayıcı Sinir Ağı (MLPNN) yer almaktadır. Veri seti 2.031 örnekten oluşmakta, %75 eğitim ve %25 test olarak ayrılmıştır. Performans değerlendirmesi R², MAE, RMSE, MSE ve MAPE metrikleriyle yapılmış, genel olarak PM10, CO, SO₂ ve O₃ tahmininde en iyi sonuçlar RF ile elde edilirken, NO₂ tahmininde en başarılı model MLR olmuştur (NO₂ için R²=0.999). En düşük performans ise KNN yöntemiyle NO₂ tahmininde gözlenmiştir. Araştırma, hava kirliliğinin şehir bazlı modellenmesinde makine öğrenmesinin güçlü bir araç olduğunu ortaya koymakta ve ileride meteorolojik ya da trafik verileri ile birleştirilerek daha yüksek doğruluklu modellerin geliştirilebileceğini önermektedir.

Mustafa Akgün ve Necla Barlık tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen çalışmada [4], Türkiye'nin Ardahan, Kars, Erzurum ve Iğdır illerine ait 2019–2021 yılları arasındaki ısınma periyotlarında (15 Eylül – 15 Mayıs) ölçülen Hava Kalitesi İndeksi (HKİ) ile meteorolojik parametreler (sıcaklık, yağış, bulutluluk, basınç, nem, rüzgâr hızı) kullanılarak HKİ tahmini yapılmıştır. Veriler Ulusal Hava Kalitesi İzleme Ağı ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden sağlanmış, analizler RapidMiner 9.10 platformunda gerçekleştirilmiştir. İlk olarak çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmış ve HKİ'nin %41,8 oranında tahmin edilebildiği görülmüştür. Ardından makine öğrenmesi algoritmaları (Naive Bayes, Karar Ağacı, Derin Öğrenme, k-NN, Rastgele Orman) ile sınıflandırma ve tahminleme yapılmış; en yüksek doğruluk oranı %74,89 ile Rastgele Orman algoritmasına ait olmuştur. Derin öğrenme ve k-NN algoritmaları sırasıyla %73,05 ve %73,35 doğruluk sağlamıştır. Çalışma, klasik istatistiksel yöntemlere kıyasla makine

öğrenmesinin HKİ tahmininde daha etkili olduğunu ortaya koymakta ve meteorolojik verilerle desteklenmiş yapay zeka temelli yaklaşımların uygulanabilirliğini vurgulamaktadır.

Hüseyin Özel, Pınar Cihan, H. Kurtuluş Özcan, Serdar Aydın ve Asude Hanedar tarafından 2021 yılında gerçekleştirilen çalışmada [5], Tekirdağ Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan yoğun sanayi faaliyetlerinin hava kalitesi üzerindeki uzun vadeli etkileri incelenmiştir. Marmara Temiz Hava Merkezi'ne bağlı Çerkezköy hava kalitesi izleme istasyonundan elde edilen 2016–2020 yıllarına ait günlük Hava Kalitesi İndeksi (HKİ) verileri ile SO₂, NO₂, O₃, CO, PM₁₀ ve PM_{2.5} gibi kirleticilerin konsantrasyonları değerlendirilmiştir. Ölçümler sonucunda HKİ'nin çoğunlukla “orta” ve “iyi” kategorilerde olduğu, 2019–2020 yıllarında 2016–2017'ye göre iyileşme gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca COVID-19 pandemisi döneminde (Nisan-Mayıs 2020), sanayi faaliyetlerindeki azalmaya paralel olarak elektrik ve doğalgaz tüketiminde düşüş yaşanmış; bu da hava kirliliği parametrelerinde ciddi oranda iyileşmeye neden olmuştur (örneğin SO₂'de %352, PM₁₀'da %33 düşüş). Analizler, hava kirliliğinin özellikle PM₁₀ ve PM_{2.5} konsantrasyonlarından kaynaklandığını göstermiştir. Araştırma, HKİ'nin şehir ölçeğinde çevresel durumun izlenmesi ve politika geliştirme süreçlerinde etkin bir gösterge olduğunu vurgulamaktadır.

Ahmet Sel tarafından 2022 yılında gerçekleştirilen çalışmada [6], Türkiye'deki iller hava kalitesi bakımından sınıflandırılmış ve PM₁₀ ile SO₂ değerleri kullanılarak 2015–2020 yıllarına ait günlük ortalama veriler analiz edilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın izleme istasyonlarından alınan veriler SPSS yazılımı ile doğrusal enterpolasyon yöntemiyle temizlenmiş; ideal küme sayısı Silhouette İndeksi ile beş olarak belirlenmiştir. Ardından K-Ortalama (K-Means) kümeleme yöntemi WEKA yazılımı üzerinde uygulanmıştır. Sonuçta Türkiye, hava kalitesi açısından beş kümeye ayrılmış ve bu kümeler “çok iyi-iyi”, “az iyi-iyi”, “çok orta-iyi”, “orta orta-iyi” ve “az orta-iyi” şeklinde etiketlenmiştir. İstanbul, Antalya, Konya ve Sakarya gibi iller “çok orta-iyi” kümesinde yer alırken; hava kalitesinin en düşük olduğu “az orta-iyi” kümesinde Mersin, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa ve Diyarbakır gibi şehirler yer almıştır. Hava Kalitesi İndeksi hesaplamasında PM₁₀ değerine 2 kat ağırlık verilmiş, böylece partikül madde etkisinin sağlık üzerindeki önemi vurgulanmıştır. Çalışma, bölgesel çevre politikalarının geliştirilmesi ve hava kalitesinin iyileştirilmesine yönelik öneriler sunması açısından

önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Burak Kotan ve Arzu Erener tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen çalışmada [7], Kocaeli ili için 2008–2019 yılları arasındaki PM10 ve SO₂ kirletici konsantrasyonlarının 1 yıl önceden sezonsal ortalamalar şeklinde tahmin edilmesi amaçlanmış ve bu amaçla hem çoklu doğrusal regresyon (ÇDR) hem de ileri beslemeli yapay sinir ağı (YSA) modelleri geliştirilmiştir. Tahmin modelleri oluşturulurken sadece meteorolojik ve hava kirliliği verileri değil, coğrafi bilgi sistemleri (CBS) aracılığıyla elde edilen mekânsal (bina izi, sanayi alanları, yol ağı), demografik (nüfus) ve topografik (sayısal yükseklik modeli - SYM) veriler de kullanılmıştır. Veriler SPSS ve MATLAB R2021a ortamında analiz edilmiştir. ÇDR modellerinde “stepwise” metodu kullanılırken, YSA modelleri 42 değişkenle kurulmuş ve çok sayıda transfer fonksiyonu ile farklı yapılandırmalar denenmiştir. Model performansları, ortalama mutlak yüzde hata (OMYH) gibi çeşitli metriklerle değerlendirilmiştir. PM10 tahminlerinde YSA modelleri, özellikle ilkbahar mevsiminde %4.91 OMYH ile “çok iyi” sınıfına girmiştir. SO₂ için YSA, ÇDR’ye göre genel olarak daha iyi sonuçlar üretmiş; yaz mevsimi hariç diğer mevsimlerde “kabul edilebilir” doğruluk seviyelerine ulaşmıştır. Bu çalışma, mekânsal verilerin ve CBS destekli modellemelerin hava kirliliği tahmininde etkin biçimde kullanılabileceğini gösterirken, uzun vadeli (1 yıl sonrası) sezonsal tahminlerin çevresel planlama açısından kritik bir destek sağlayabileceğini ortaya koymuştur.

Tanisha Madan, Shrddha Sagar ve Deepali Virmani tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen çalışmada [8], hava kalitesi tahmini üzerine yapılmış çok sayıda çalışmanın karşılaştırmalı analizi sunulmuştur. Makine öğrenmesi algoritmalarının hava kirleticilerini (PM2.5, PM10, SO₂, NO₂, CO, O₃ vb.) ve meteorolojik parametreleri (sıcaklık, rüzgâr hızı, nem, basınç) dikkate alarak Hava Kalitesi İndeksi (AQI) tahmininde nasıl kullanıldıkları detaylı şekilde incelenmiştir. Literatürde kullanılan modeller arasında Doğrusal Regresyon, Karar Ağaçları, Rastgele Orman, Destek Vektör Makineleri (SVM), Yapay Sinir Ağları (ANN), Derin İnanç Ağı (DBN), Wavelet Sinir Ağı, Gated RNN, XGBoost, Extreme Learning Machine (ELM), Multilayer Perceptron (MLP) ve Hibrit Boosting yaklaşımları yer almaktadır. Farklı veri kümeleri (örneğin: Kaggle, sensör verisi, ulusal gözlem sistemleri) ve bölgeler (Hindistan, Çin, Ürdün, ABD, Kolombiya vb.) üzerinde test edilen bu algoritmaların başarı oranları %70 ile %99 arasında değişmektedir. Genel sonuçlara göre, Boosting tabanlı yöntemler ve sinir ağı modelleri (özellikle MLP ve

Hibrit modeller) yüksek doğruluk oranlarıyla öne çıkmıştır. Öte yandan, sensör kalitesi, verinin eksikliği veya mevsimsel değişkenlikler gibi faktörlerin tahmin performansını etkilediği vurgulanmıştır. Bu çalışma, algoritma seçiminin bölge, kirletici tipi ve veri kalitesine göre değişebileceğini ve hava kalitesi tahmininde evrensel tek bir modelden çok, probleme özgü yaklaşım gereksinimini ortaya koymaktadır.

Yeşim Dokuz, Aslı Bozdağ ve Öznur Begüm Gökçek tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen çalışmada [9], hava kirliliğinin tahmini ve mekânsal dağılımının analizinde kullanılan makine öğrenmesi yöntemleri detaylı şekilde ele alınmıştır. Öncelikle PM10, PM2.5, NOx, SO2, CO, O3 gibi hava kirletici parametrelerin çevresel etkileri ve bu parametrelerin düzenli izlenmesinin önemi vurgulanmıştır. Ardından, hem geleneksel makine öğrenmesi algoritmaları (LASSO, SVM, Random Forest, k-NN) hem de derin öğrenme modelleri (DNN, CNN, RNN, LSTM) tanıtılmış; bu yöntemlerin veri hacmi, uygulama alanı, meteorolojik değişkenler ve zaman serisi uzunluğu gibi faktörlerle nasıl ilişkilendirileceği anlatılmıştır. Literatürdeki örnek çalışmalarda, özellikle derin öğrenme tabanlı CNN-LSTM, Boosted Trees, ve GW-GBM gibi modellerin farklı coğrafi bölgelerde yüksek doğruluk oranları ile hava kirliliği tahmini gerçekleştirdiği aktarılmıştır. Ayrıca çalışmada, tahmin sonuçlarının Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ile mekânsal olarak haritalandırılmasının, şehir planlaması ve çevresel strateji geliştirme açısından büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Bu kapsamda enterpolasyon yöntemleri (Kriging, IDW) ile tahmin değerlerinin mekânsal görselleştirilmesine yönelik örnekler sunulmuştur. Çalışma, hava kalitesi modelleme sürecinde değişken seçimi, yöntem uyumu ve bölgesel bağlamın dikkate alınması gerektiğini belirterek, sürdürülebilir çevresel yönetim için yol gösterici bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Büşra Duygu Çelik ve Nursal Arıcı tarafından 2021 yılında gerçekleştirilen çalışmada [10], Covid-19 salgını öncesi (2019) ve salgın sürecinde (2020) Zonguldak ili Çatalağzı bölgesine ait hava kirliliği verileri kullanılarak, makine öğrenmesi algoritmaları ile Hava Kalitesi İndeksi (HKİ) tahmin edilmiştir. Veriler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı hava izleme istasyonundan alınmış; PM10, SO2, NO2, CO ve O3 kirleticileri analiz edilmiştir. Veri ön işleme sürecinde eksik ve aykırı değerler temizlenmiş, veriler min-max normalizasyon ile ölçeklendirilmiştir. Python ortamında Scikit-learn kütüphanesi ile geliştirilen modelde, Karar Ağacı (DT), Rastgele Orman (RF), K-En Yakın Komşu (KNN), Destek Vektör Makineleri (SVM) ve Naive Bayes (NB) algoritmaları

karşılaştırılmıştır. Veriler farklı oranlarda eğitim-test ayrımıyla denenmiş ve nihai olarak %67 eğitim - %33 test bölümüyle en yüksek doğruluk elde edilmiştir. 2019 ve 2020 verileriyle yapılan tahminlerde en iyi performans, %99,9 doğruluk ve RMSE=0.016–0.021 ile Karar Ağacı algoritmasında elde edilmiştir. En düşük başarı ise Naive Bayes ile gözlenmiştir. Pandemi önlemleri ile birlikte 2020 yılında kirletici seviyelerinde genel bir azalma görülmüş, normalleşme süreciyle birlikte yeniden artış tespit edilmiştir. Çalışma, hava kalitesinin hem sağlık hem de salgın yönetimi açısından kritik olduğunu, makine öğrenmesi modellerinin bu alanda yüksek doğrulukla kullanılabileceğini göstermektedir.

Manuel Méndez, Mercedes G. Merayo ve Manuel Núñez tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen çalışmada [11], 2011–2021 yılları arasında yayımlanmış 155 akademik makale incelenerek hava kalitesi tahmini için kullanılan makine öğrenmesi (ML) ve derin öğrenme (DL) algoritmaları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında öne çıkan algoritmalar; SVR, Random Forest, Doğrusal Regresyon, ARIMA gibi klasik ML yöntemleri ile MLP, LSTM, CNN, GRU, Encoder-Decoder gibi DL yaklaşımlarıdır. Çalışma; kullanılan algoritmalar, tahmin edilen parametreler (AQI, PM2.5, NO2 vb.), bağımsız değişkenler (hava durumu, kirlilik değerleri, zaman faktörleri), coğrafi dağılım ve performans metrikleri (R^2 , MAE, RMSE, MAPE) açısından detaylı bir sınıflandırma sunmaktadır. Bulgulara göre, özellikle LSTM tabanlı modellerin zaman serisi verileri üzerinde yüksek doğruluk sağladığı, ancak Random Forest ve MLP'nin de güçlü rakipler olduğu gözlemlenmiştir. Hibrit modellerin (örneğin: CNN-LSTM, GRU-LR, SVR-LSTM) çoğunlukla tekil modellere göre daha iyi performans verdiği rapor edilmiştir. Coğrafi olarak ise çalışmaların büyük çoğunluğunun Çin, Hindistan ve bazı Avrupa ülkelerinde yoğunlaştığı, en sık tahmin edilen parametrenin PM2.5 olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, hava kalitesi tahmin modelleri geliştirilirken hangi algoritma türlerinin, hangi veri türleri ve tahmin hedefleri için daha uygun olduğunu sistematik biçimde özetlemekte ve derin öğrenme temelli modellerin artan etkinliğini vurgulamaktadır.

Luo Zhang, Peng Liu, Lei Zhao, Guizhou Wang, Wangfeng Zhang ve Jianbo Liu tarafından 2022 yılında gerçekleştirilen çalışmada [12], PM2.5 tahmini amacıyla geliştirilmiş yarı denetimli bir model olan EMD-BiLSTM (Empirical Mode Decomposition - Bidirectional Long Short-Term Memory) sunulmuştur. Model, sadece PM2.5 zaman serisi verilerini giriş olarak kullanmakta ve EMD ile frekans ve genlik

bileşenlerini ayrıştırarak bu sinyal verilerinden öznetelik çıkarmaktadır. Ardından BiLSTM yapısı, zamansal ilişkileri öğrenmek için denetimli öğrenme aşamasında kullanılmıştır. Model, Çin'in Pekin kentindeki 13 çevresel izleme istasyonuna ait saatlik ve günlük PM2.5 verileriyle test edilmiştir. Saatlik tahminlerde $RMSE=6.86 \mu g/m^3$, $R^2=0.989$, günlük tahminlerde ise $RMSE=22.58 \mu g/m^3$, $R^2=0.742$ değerleri elde edilerek standart LSTM ve BiLSTM modellerinden daha yüksek doğruluk sergilenmiştir. Ayrıca model, çok saatlik (3h, 6h, 12h) yeniden yapılandırılmış veri setleri ile de test edilmiş ve tüm zaman ölçeklerinde başarılı sonuçlar vermiştir. Yardımcı veri (örneğin meteorolojik) kullanmadan yüksek doğruluk sağlaması ve ani değişimlerde (trend kırılması) düşük hata oranıyla sonuç üretmesi, modelin öne çıkan yönleridir. Geliştirilen yöntem, az sayıda girdiyle sade bir yapıya sahip olmasına karşın yüksek kararlılık ve doğruluk sunmakta ve zaman serisi temelli hava kirliliği tahmininde güçlü bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Tuğçe Pekdoğan tarafından 2024 yılında gerçekleştirilen çalışmada [13], yapay zekâ ve makine öğrenmesi tekniklerinin hava kalitesinin tahmini ve iyileştirilmesinde nasıl kullanılabileceği kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Çeşitli yapay zekâ modelleri (Random Forest, SVM, ANN, CNN, RNN, GAN) üzerinden yapılan analizlerde; bu modellerin tahmin doğruluğu, uygulama alanları, avantajları ve dezavantajları karşılaştırılmıştır. Literatürde yer alan örnek çalışmalar üzerinden, farklı coğrafi bölgelerde (Türkiye, Hindistan, Kuveyt, Çin vb.) çeşitli hava kirletici parametrelerin (PM2.5, SO2, NO2, CO vb.) tahmini yapılmış, özellikle CNN'in mekânsal analizlerde, RNN'in ise zaman serisi verilerinde yüksek doğruluk sunduğu ortaya konmuştur. Hibrit model kullanımı, eksik verilerin GAN ile üretilmesi ve gerçek zamanlı hava kalitesi izleme sistemlerinin entegrasyonu gibi yenilikçi yaklaşımlar vurgulanmıştır. Ayrıca çalışmada, şehir planlaması, trafik yönetimi, sanayi ve akıllı tarım alanlarında yapay zekâ tabanlı çözümlerin nasıl stratejik avantajlar sağladığı örneklenmiş ve gelecekteki araştırmalarda hibrit modellerin, uyarlanabilir algoritmaların ve veri kalitesinin rolünün daha da önemli hale geleceği ifade edilmiştir. Bu yönüyle çalışma, yapay zekânın hava kalitesi tahmini ve sürdürülebilir çevresel planlamadaki potansiyelini kapsamlı şekilde ortaya koymaktadır.

Ceren Ünal ve Gamze Özel tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen çalışmada [14], 2018–2021 yılları arasında Ankara iline ait hava kirliliği parametreleri (PM10, SO2, NO, NO2, NOX, CO) ile meteorolojik değişkenler (sıcaklık, bağıl nem, rüzgâr hızı, rüzgâr yönü, hava

basıncı) arasındaki ilişkiler çoklu doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir. Veriler, Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. Analizler SPSS yazılımında gerçekleştirilmiş; Ankara'nın sekiz istasyonuna ait günlük veriler kullanılmıştır. Bulgulara göre, en yüksek açıklayıcılık CO için elde edilmiş (%32.5), bunu sırasıyla SO₂ (%16.2), NO (%14.0) ve PM₁₀ (%10.2) takip etmiştir. NO₂ ve NOX için açıklayıcılık oranları sırasıyla %3.6 ve %7.7 ile sınırlı kalmıştır. CO düzeyleri üzerinde en etkili değişkenler sıcaklık, rüzgâr yönü, rüzgâr hızı ve hava basıncı olurken; PM₁₀ ve SO₂ gibi diğer kirleticiler için özellikle sıcaklık, bağıl nem ve rüzgâr yönü anlamlı bulunmuştur. Genel olarak, meteorolojik faktörlerin hava kirleticileriyle çoğunlukla ters yönlü ve zayıf düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar, hava kirliliği tahmininde istatistiksel modellerin etkili olabileceğini gösterirken, aynı zamanda CO gibi kirleticilerin meteorolojik koşullardan daha yüksek oranda etkilendiğini ortaya koymuştur.

K. Kumar ve B. P. Pande tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen çalışmada [15], Hindistan'ın 23 farklı kentinden 2015–2020 yılları arasında toplanan hava kirliliği verileri kullanılarak Air Quality Index (AQI) tahmini gerçekleştirilmiştir. 29.000'den fazla gözlem içeren veri setinde PM_{2.5}, PM₁₀, NO₂, CO, SO₂, O₃ gibi 12 kirletici parametre yer almaktadır. Veriler, eksik ve aykırı değerler temizlenerek normalize edilmiş; ardından korelasyon analizine dayalı öznetelik seçimi yapılmıştır. En yüksek korelasyon değerine sahip kirleticiler (PM₁₀, PM_{2.5}, CO vb.) tahmin modeline dahil edilmiştir. Dengesiz veri dağılımı SMOTE (Synthetic Minority Oversampling Technique) yöntemiyle çözülmüştür. Beş makine öğrenmesi modeli (KNN, Gaussian Naive Bayes, SVM, Random Forest, XGBoost) hem SMOTE öncesi hem sonrası senaryolarda test edilmiş; modeller Google Colab Pro ortamında Python (Scikit-learn, NumPy, Pandas) kütüphaneleriyle eğitilmiştir. Test verisi üzerinde en iyi sonuç XGBoost ile elde edilmiş (Doğruluk: %90, R²=0.834), en düşük başarı ise SVM modeliyle kaydedilmiştir. Özellikle 2020 yılında pandemi kaynaklı insan etkinliklerinin durması sonucu tüm kirletici seviyelerinde ciddi düşüş gözlenmiştir. Bu çalışma, eksiksiz veri ön işleme, istatistiksel analiz, model karşılaştırması ve sonuçların yorumlanması yönünden kapsamlı olup, XGBoost'un AQI tahminindeki yüksek başarısını güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

Alka Pant, Sanjay Sharma ve Kamal Pant tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen çalışmada [16], Hindistan'ın Uttarakhand eyaletindeki çeşitli şehirlerden (Dehradun,

Rishikesh, Haridwar, Haldwani, Rudrapur, Kashipur) elde edilen beş yıllık (aylık) hava kirliliği verileri kullanılarak Air Quality Index (AQI) tahmini gerçekleştirilmiş ve altı farklı makine öğrenmesi algoritması (Logistic Regression, Random Forest, Support Vector Machine, Naive Bayes, K-Nearest Neighbors, Decision Tree) karşılaştırılmıştır. Veriler PM10, PM2.5, SO₂ ve NO₂ kirleticilerini içermekte olup eksik veriler ortalama değerle doldurulmuş, ardından %65 eğitim ve %35 test olarak ayrılmıştır. Tüm modeller Python (Jupyter Notebook) ortamında eğitilmiş; başarıları doğruluk, hassasiyet, geri çağırma ve F1 skoru gibi metriklerle değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Random Forest ve Decision Tree algoritmaları %99 doğruluk ile en yüksek başarıyı sağlamıştır. K-Nearest Neighbors algoritması da %98 doğruluk ile öne çıkarken, en düşük performans %84 doğrulukla Naive Bayes algoritmasında gözlemlenmiştir. Random Forest, kararlılığı nedeniyle AQI tahmini için en uygun algoritma olarak seçilmiştir. Ayrıca PM10 ve SO₂ arasında güçlü bir pozitif ilişki tespit edilmiş; festival dönemlerinde kirlilikte artış, yağışlı mevsimlerde ise düşüş gözlemlenmiştir. Bu çalışma, hem yöntem karşılaştırması hem de AQI tahmininin pratik uygulaması açısından önemli bulgular sunmakta ve karar vericilere politika geliştirme konusunda katkı sağlamaktadır.

Ling Chen, Jiahui Xu, Binqing Wu, Yuntao Qian, Zhenhong Du, Yansheng Li ve Yongjun Zhang tarafından 2021 yılında gerçekleştirilen çalışmada [17], ülke genelindeki şehirler için hava kalitesi tahmini amacıyla geliştirilen Group-Aware Graph Neural Network (GAGNN) modeli sunulmuştur. Model, hem coğrafi olarak yakın şehirler arasındaki mekânsal bağımlılıkları hem de coğrafi olarak uzak fakat ilişkili şehirler arasındaki gizli (latent) bağımlılıkları öğrenebilen hiyerarşik bir GNN mimarisi üzerine kuruludur. GAGNN, şehirler arası ilişkileri modellemek için bir şehir grafiği ve şehir grubu grafiği oluşturur; şehir gruplarını dinamik olarak öğrenmek için farklılaştırılabilir bir gruplama ağı kullanır. Modelin encoder kısmı, Transformer tabanlı çoklu başlı self-attention katmanları ile zaman serisi özelliklerini çıkartırken; decoder, hem şehir hem de grup ilişkilerini kullanarak AQI değerlerini tahmin eder. Çin'e ait 209 şehirden 850 günlük AQI ve meteorolojik veriyle eğitilen model, geçmiş 24 saati kullanarak gelecek 6 saatin AQI değerlerini tahmin etmektedir. Yapılan karşılaştırmalı deneylerde, GAGNN; LSTM, XGBoost, GC-LSTM, ST-UNet, DeeperGCN ve SHARE gibi SOTA (state-of-the-art) modellere kıyasla daha düşük MAE ve RMSE değerleri ile üstün performans göstermiştir (örneğin, 1 saatlik tahminde MAE: 5.56). Modelin PyTorch ve PyTorch Geometric ile

geliştirildiği ve tek bir GPU (RTX 2080Ti) üzerinde çalıştırıldığı belirtilmiştir. Sonuçlar, hiyerarşik GNN mimarilerinin geniş alansal tahminlerde güçlü avantajlar sunduğunu ve öğrenilebilir gruplama ile şehirler arası gizli etkileşimlerin başarıyla yakalanabileceğini göstermektedir.

Pengfei Li, Tong Zhang ve Yantao Jin tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen çalışmada [18], hava kalitesini zaman ve mekân boyutunda modelleyebilen yenilikçi bir derin öğrenme modeli olan GCNInformer önerilmiştir. Model, mekânsal bağımlılıkları öğrenmek için Graph Convolutional Network (GCN) katmanlarını, uzun süreli zaman bağımlılıklarını öğrenmek için ise düşük hesaplama maliyetine sahip Informer katmanlarını birleştirir. Ayrıca meteorolojik veriler ve diğer hava kalitesi parametrelerinden düşük boyutlu özellik çıkarımı için çok katmanlı algılayıcı (MLP) katmanları da içermektedir. Model, Çin'in Pekin kentindeki 12 izleme istasyonundan alınan saatlik PM2.5, PM10, SO₂, NO₂, CO ve O₃ verileriyle eğitilmiş ve farklı zaman adımlarında (1, 8, 16, 24 saat) tahmin performansı ARIMA, SVR, LSTM, Transformer ve Informer gibi yöntemlerle karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, GCNInformer tüm görevlerde en düşük hata oranlarını (örneğin, 1 saatlik tahminde RMSE: 0.3367, MAE: 0.1784) vererek en başarılı model olmuştur. Ablasyon deneyleri, MLP ve GCN katmanlarının çıkarılmasıyla model performansında belirgin düşüş olduğunu göstermiştir. Modelin farklı kirleticiler (PM10, NO₂, SO₂, vb.) için de etkili şekilde genellenebildiği test edilmiştir. GCNInformer, hava kalitesi tahminine yönelik zamansal-mekânsal ilişkileri başarılı şekilde modelleyerek hem kamu sağlığı yönetimi hem de çevresel karar destek sistemleri için güçlü bir araç sunmaktadır.

Tüm bu çalışmalar, hava kalitesi tahmini alanında makine öğrenmesi ve derin öğrenme temelli yöntemlerin yaygın biçimde kullanıldığını ve bu yöntemlerin çeşitli çevresel faktörlerle entegre edilerek güçlü öngörüler sağlayabildiğini ortaya koymaktadır. Literatürde farklı bölgelerde yapılan çalışmalar, hava kirletici parametrelerin ve meteorolojik değişkenlerin birlikte değerlendirilmesinin model başarısını artırdığını göstermektedir. Bu kapsamda, projemiz İstanbul özelinde PM2.5, PM10, SO₂, NO_x gibi hava kirletici parametreler ile sıcaklık, nem, rüzgar hızı gibi meteorolojik veriler kullanılarak, Grafik Sinir Ağları (GNN), Grafik Evrişimsel Ağlar (GCN) ve Transformer tabanlı derin öğrenme modelleri ile yüksek doğrulukta hava kalitesi tahmini yapmayı amaçlamaktadır. Literatürde sıkça vurgulanan mekânsal ve zamansal ilişkilere odaklanan

bu çalışma, veri birleştirme (data fusion) yöntemleriyle desteklenmiş yapısıyla hem model başarısını artırmayı hem de çevresel planlamalar için güvenilir bir karar destek mekanizması oluşturmayı hedeflemektedir. Proje sonuçlarının, özellikle büyük şehirlerdeki hava kalitesinin izlenmesi ve gelecekteki kirlilik eğilimlerinin öngörülmesi açısından önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, bitirme projesi kapsamında şu ana kadar gerçekleştirilen çalışmalar ve bundan sonra izlenecek yol haritası ele alınmaktadır. Projenin ilk aşamasında veri toplama, ön işleme ve literatür taraması gibi hazırlık süreçleri gerçekleştirilmiş; temel model araştırmaları ve erken dönem testleri yapılmıştır. Devam eden süreçte ise daha kapsamlı bir veri seti oluşturularak gelişmiş derin öğrenme modelleri ile hava kalitesi tahmini yapılması hedeflenmektedir. Aşağıda, bu iki sürecin detayları “Şu Ana Kadar Ne Yaptık?” ve “Bundan Sonra Ne Yapacağız?” başlıkları altında açıklanmıştır.

3.1. Şu Ana Kadar Ne Yaptık?

Proje kapsamında ilk olarak İstanbul’un hava kalitesinin tahmini amacıyla kullanılacak veri kaynakları belirlenmiştir. PM2.5, PM10, SO₂, NO_x gibi hava kirletici parametreleri T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’ndan temin edilmiştir. Meteorolojik verilerin ise aynı istasyona ait olacak şekilde Meteoroloji Genel Müdürlüğü’nden sağlanması planlanmış, bu doğrultuda İstanbul’daki uygun ölçüm noktaları analiz edilmiştir. Şu anda Kartal ilçesi proje için en uygun bölge olarak değerlendirilmekte olup, çalışmalar bu ilçe üzerinden şekillenmektedir. Hedeflenen veri seti, son 5 ila 10 yıllık dönem aralığını kapsayacak biçimde hazırlanacaktır.

Bu süreçte, farklı veri kaynaklarından elde edilen bilgilerin zaman ekseninde eşleştirilmesi ve tek bir yapıya dönüştürülmesi için ön işleme adımları üzerinde çalışılmıştır. Veriler birleştirildikten sonra, eksik ya da aykırı değerler için uygun kontroller yapılması ve gerekirse çeşitli doldurma veya filtreleme yöntemlerinin uygulanması planlanmaktadır. Ayrıca, verilerin analiz ve modelleme süreçlerine uygun hale getirilebilmesi için normalize edilmesi veya standardize edilmesi gibi işlemler de değerlendirme sürecindedir. Ön işleme süreci, veri birleştirme tamamlandıktan sonra

verinin durumuna göre şekillendirilecektir.

Literatür taraması tamamlanmış ve yapılan kapsamlı incelemeler sayesinde farklı bölgelerde kullanılan yöntemler, verilerin nasıl işlendiği ve hangi modellerin öne çıktığı konusunda bilgi edinilmiştir. Böylece proje kapsamında kullanılacak modellerin avantajları ve sınırlılıkları daha net anlaşılmıştır. Bu doğrultuda GNN, GCN, Transformer, LSTM, ARIMA ve regresyon modelleri üzerine araştırmalar yapılmış; her birinin teorik altyapısı ve hava kalitesi tahminindeki potansiyelleri değerlendirilmiştir.

Ayrıca, Google Colab ortamında GCN ve GNN tabanlı modellerle ilk test çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Küçük veri setleri ile yapılan bu denemeler, modellerin yapısını anlama ve eğitme süreçlerine yönelik bir ön hazırlık niteliği taşımaktadır. Hiperparametre ayarları üzerinde küçük çaplı testler yapılmış ve ilk performans çıktıları gözlemlenmiştir. Bu ön denemeler, modelleme sürecinde karşılaşılabilecek sorunlara yönelik deneyim kazanmayı sağlamıştır.

3.2 Bundan Sonra Ne Yapacağız?

Çalışmanın devamında, hava kalitesi parametreleri ile meteorolojik verilerin aynı istasyon ve zaman aralığına ait olacak şekilde birleştirilmesi sağlanacaktır. Böylece zamansal ve mekansal olarak tutarlı bir veri seti oluşturulacak ve veri bütünlüğü sağlanacaktır. Eksik verilerin doldurulması, aykırı değerlerin temizlenmesi ve tüm verilerin normalize edilmesi gibi veri ön işleme adımları tamamlandıktan sonra modelleme süreci başlatılacaktır.

Modelleme aşamasında, GNN, GCN ve Transformer tabanlı derin öğrenme modelleri kullanılacaktır. Bu modellerin hava kalitesi tahminindeki performansları, klasik yöntemler olan LSTM, ARIMA ve regresyon modelleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Tüm modeller Google Colab ortamında eğitilecek ve performansları MAE, RMSE ve R^2 gibi metriklerle ölçülecektir. Modeller arasında hiperparametre optimizasyonu yapılarak en yüksek doğruluğu sağlayan yapı elde edilmeye çalışılacaktır.

Model çıktıları grafik ve tablo yardımıyla görselleştirilecek, tahmin doğrulukları yorumlanacak ve hangi modelin hangi parametrelerde daha başarılı olduğu analiz edilecektir. Proje tamamlandığında, İstanbul'da hava kalitesinin daha doğru ve güvenilir şekilde tahmin edilebildiği, mekânsal ve zamansal özellikleri göz önünde bulunduran bir sistem önerilmiş olacaktır. Bu sistemin, çevresel planlama ve halk sağlığı açısından karar

destek mekanizması olarak kullanılabilir olması hedeflenmektedir.

4. SONUÇLAR

Bu ara rapor, İstanbul'un hava kalitesinin tahmini üzerine yürütülen bitirme projesinin mevcut aşamasını kapsamlı şekilde ortaya koymaktadır. Hava kalitesi ve meteorolojik verilerin temini ile ön işleme planlamaları yapılmış, ilk modelleme denemeleri gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması ile farklı yöntemlerin güçlü ve zayıf yönleri analiz edilmiş, proje kapsamında kullanılacak derin öğrenme modellerine dair teorik ve pratik bilgi edinilmiştir. Bu hazırlık süreci, projenin sağlam bir veri ve yöntem temeline dayanmasını sağlamıştır. Devam eden çalışmalarda, veri bütünleştirme, gelişmiş modelleme ve performans analizleriyle daha somut çıktılara ulaşılması hedeflenmektedir. Bu projenin, hem akademik literatüre katkı sunması hem de İstanbul'un hava kalitesinin öngörülmesinde uygulanabilir bir model ortaya koyması beklenmektedir.

5. KAYNAKLAR

- [1] E. Ç. Yağmur, "Atmosferik partikül maddelerin makine öğrenmesi ile tahmini: Beşiktaş, İstanbul Örneği," Konya Journal of Engineering Sciences, vol. 10, no. 4, pp. 807–826, 2022.
- [2] N. M. Mutlu and E. B. Atahanlı, "Veri Madenciliği ile Hava Kalitesi Tahmini: İstanbul Örneği," Bilişim Teknolojileri Dergisi, vol. 17, no. 3, pp. 139–158.
- [3] S. Ünalı and N. Yalçın, "Hava kirliliğinin makine öğrenmesi tabanlı tahmini: Başakşehir örneği," Mühendislik Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi, vol. 4, no. 1, pp. 35–44, 2022.
- [4] M. Akgün and N. Barlık, "Makine Öğrenmesi Algoritmaları Kullanılarak Hava Kalitesi İndeksinin Tahmini," Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, no. 51, pp. 97–107, 2023.
- [5] H. Özel, P. Cihan, H. K. Özcan, S. Aydın and A. Hanedar, "Hava kirlenici parametrelerinin hava kalitesi indeksine uzun zamanlı etkilerinin incelenmesi: Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesi örneği," Kırklareli Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi, vol. 7, no. 1, pp. 94–106, 2021.
- [6] A. S. E. L., "Kirlenici Parametrelere Göre Türkiye’deki İllerin Hava Kalitesinin Sınıflandırılması," Innovative Ideas, no. 13, 2022.
- [7] B. Kotan and A. Erener, "PM10, SO2 hava kirlenicilerinin çoklu doğrusal regresyon ve yapay sinir ağları ile sezonsal tahmini," Geomatik, vol. 8, no. 2, pp. 163–179, 2023.
- [8] T. Madan, S. Sagar and D. Virmani, "Air quality prediction using machine learning algorithms—a review," 2020 2nd International Conference on Advances in Computing, Communication Control and Networking (ICACCCN), pp. 140–145, 2020.
- [9] Y. Dokuz, A. Bozdağ and B. Gökçek, "Hava kalitesi parametrelerinin tahmini ve mekansal dağılımı için makine öğrenmesi yöntemlerinin kullanılması," Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, vol. 9, no. 1, pp. 37–47, 2020.

- [10] B. D. Çelik and N. Arıcı, "Covid-19 Salgın sürecinde hava kalitesi tahmini: Zonguldak örneği," *Gazi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, vol. 7, no. 3, pp. 222–232, 2021.
- [11] M. Méndez, M. G. Merayo and M. Núñez, "Machine learning algorithms to forecast air quality: a survey," *Artificial Intelligence Review*, vol. 56, no. 9, pp. 10031–10066, 2023.
- [12] L. Zhang, P. Liu, L. Zhao, G. Wang, W. Zhang and J. Liu, "Air quality predictions with a semi-supervised bidirectional LSTM neural network," *Atmospheric Pollution Research*, vol. 12, no. 1, pp. 328–339, 2021.
- [13] T. Pekdoğan, "Yapay Zekâ Tabanlı Hava Kalitesi İyileştirme Stratejilerinin Değerlendirilmesi," *EMO Bilimsel Dergi*, vol. 14, no. 2, pp. 87–97, 2024.
- [14] C. Ünal and G. Özel, "Ankara İli Meteoroloji Parametrelerinin Hava Kirliliği Üzerindeki Etkilerinin Regresyon Analizi ile İncelenmesi," *Nicel Bilimler Dergisi*, vol. 5, no. 2, pp. 135–150, 2023.
- [15] K. Kumar and B. P. Pande, "Air pollution prediction with machine learning: a case study of Indian cities," *International Journal of Environmental Science and Technology*, vol. 20, no. 5, pp. 5333–5348, 2023.
- [16] A. Pant, S. Sharma and K. Pant, "Evaluation of machine learning algorithms for air quality index (AQI) Prediction," *Journal of Reliability and Statistical Studies*, pp. 229–242, 2023.
- [17] L. Chen, J. Xu, B. Wu and J. Huang, "Group-aware graph neural network for nationwide city air quality forecasting," *ACM Transactions on Knowledge Discovery from Data*, vol. 18, no. 3, pp. 1–20, 2023.
- [18] P. Li, T. Zhang and Y. Jin, "A spatio-temporal graph convolutional network for air quality prediction," *Sustainability*, vol. 15, no. 9, pp. 7624, 2023.